

Nr 143.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till bostadsvaneundersökning på landsbygden; given Stockholms slott den 2 mars 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 2 mars 1945.

. N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp, följande.

I årets statsverksproposition, nionde huvudtiteln, punkt 128, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Statens forskningskommitté för lantmannabyggnader för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 75 000 kronor.

Statens forskningskommitté för lantmannabyggnader har i skrivelse den 21 februari 1945 hemställt, att kommittén måtte beviljas ett anslag å 60 000 kro-

nor för verkställande av en bostadsvaneundersökning å landsbygden. Över skrivelsen ha efter remiss utlåtanden avgivits den 24 februari 1945 av egna-hemsstyrelsen och den 26 februari 1945 av lantbruksstyrelsen.

Statens forskningskommitté för lantmannabyggnader har som skäl för anslagsäskandet anfört följande.

Bostadsbeståndet på den svenska landsbygden är i många avseende mycket bristfälligt. Årligen investeras stora kapital i landsbygdens bostäder. Enligt en undersökning vid forskningskommittén skulle det normala nybyggnadsbehovet för jordbrukets bostäder belöpa sig till en årskostnad av omkring 111 000 000 kronor. Till följd av bristande underhåll och på grund av att uttjänta byggnader, som borde ha ersatts genom nybyggnad, fått kvarstå, föreligger emellertid enligt samma undersökning ett ersättningsbehov beräknat till en kostnad av omkring 394 000 000 kronor. Det är uppenbart att under sådana omständigheter en mycket stor byggnadsverksamhet i fråga om bostäder på landsbygden kan förutses.

Det är av yttersta vikt, att planeringen av en bostad göres med hänsyn till de speciella bostadsvanor, som betingas bland annat av de inneboendes yrkesbeskaffenhet. Det är sålunda icke möjligt att planera en bostad för lantarbetare och lantbrukare efter samma normer som gälla för städer och industrisamhällen. För de senare kategorierna av bostadsinnehavare föreligger tämligen utförliga undersökningar rörande bostadsvanor och bostadsbehov. För landsbygdens vidkommande ha visserligen under senare år tillkommit rådgivande institutioner, som efter så fackmässiga grunder som möjligt utföra byggnadshandlingar. De byggnadstekniker, som ha sig ålagt att uppgöra förslag till sådana byggnadsprojekt, känna emellertid icke alla de faktorer, som påverka en lantbrukarbostads rationella utformande.

Forskningskommittén har därför funnit det angeläget att jämsides med sina undersökningar rörande ekonomibyggnadernas rationella utformande även taga upp frågan om de i nära samband med dessa byggnader stående frågorna om bostadens planering. Särskilt vid det mindre jordbruket inverkar bostadens och ekonomibyggnadens utformande i hög grad på varandra. Tidigare undersökningar på området ha varit av mera tillfällig art och endast kunnat påvisa missförhållanden utan att man kunnat komma med något förslag till hur dessa missförhållanden skola avhjälpas. Därtill fordras noggranna undersökningar av bostadsvanorna och de faktorer, som påverkat och alltjämt påverka dessa. Den av kommittén planerade bostadsvaneundersökningen vill söka nå fram till vissa allmängiltiga normer för lantbrukarbostadens planläggning och utrustning till ledning åt i första hand dem som projektera sådana bostäder men även för de myndigheter, vilka ha beröring med landsbygdens bostadsfrågor.

Undersökningen skall söka utreda bostadens funktion som familjebostad. En bostads dagfunktion för en normalfamilj innefattar matlagning, diskning, måltider, sömnad och klädvård, hemvård, tvätt, barnavård, kroppsvård, förvaringsfrågor, sällskap och rekreation m. m. Den arbetskraft som erfordras för detta arbete är i de flesta fall husmoderns. Hon deltagar i alla de uppräknade arbetstempona och är ensam om de flesta. Bostaden på dagen är framför allt husmoderns arbetsplats. Grundläggande för ett hems trevnad och värde är därför att denna arbetsplats är välordnad och lättskött. Vid det mindre jordbruket liksom ofta hos lantarbetarefamiljen deltagar husmodern till icke ringa del i arbeten utom bostaden, särskilt i samband med djurens

skötsel, mjölkning o. s. v. De åtgärder som kunna vidtagas för underlättandet av husmödrarnas arbete överhuvudtaget skola undersökas. Detta kan ske först sedan husmoderns arbetsplats är genomstuderad. Utrymmesbehoven för skilda arbetsmoment skola studeras. De olika utrymmenas (rum, garderober, tvättplatser etc.) lämpligaste läge i förhållande till varandra skall undersökas. Olämpligt placerade utrymmen vålla ofta betydligt ökat arbete och bidrager på olika sätt till vantrivsel.

Bostadens sovfunktioner hos olika familjetyper skola undersökas, likaså sovplåtsernas förläggning etc.

Möbleringen av de svenska lanthemmen ha alltmåra antagit tätorternas karaktär. Det är ingalunda säkert, icke ens troligt, att de möbler, som utformats med hänsyn till familjer tillhörande helt andra yrkesgrupper än lantbrukare, passa även i lanthemmet. Fördenskull har undersökningen planerats som en samtidig möbelundersökning.

Den planerade undersökningen avser hela landet och skall utföras inom egentliga jordbrukskommuner. Vidare avses att i första hand få vetskap om den stora massan av lanthushålls bostadsbehov. Fördenskull skall undersökas bostäder för gifta lantarbetare, bostäder hos innehavare av s. k. stöd-jordbruk med en åkerareal av i regel under två hektar och innehavare av jordbruk mellan två och tio hektar åker samt innehavare av jordbruk med mellan tio och tjugu hektar åker, d. v. s. upp till omkring familj jordbrukets storlek. Undersökningen skall omfatta dels en s. k. kärnundersökning berörande omkring 20 gårdar i varje län, eller omkring 500 gårdar i hela landet, och dels en frivillig undersökning vid 1 000—1 500 gårdar. Kärnundersökningens gårdar utväljas av forskningskommittén i samråd med lämpliga hemkonsulenter och för saken intresserade lärarinnor vid lanthushållsskolorna. Uppmätningsskizningar, fotografering och andra uppgifter av teknisk natur utföras delvis av personal från Lantbruksförbundets byggnadsförening i de län där denna förening upprättat kontor och i övriga län av personal från egnahemsstyrelsens byggnadskontor.

Den frivilliga delen av undersökningen avses främst genomförd med hjälp av olika frivilliga krafter tillhörande hushållsskolor på landsbygden, ungdomsstudiecirklar, olika kvinnoorganisationer o. s. v. Vid utväljandet av medarbetare för det egentliga fältarbetet har kommittén sökt vinna personer, hemkonsulenter, lanthushållslärarinnor m. fl., som ha med undervisning och upplysning i till lanthemmet hörande frågor att göra. Om man samtidigt med allt en dylik undersökning genomföres kan skapa intresse för hithörande frågor, torde utsikter även finnas för att dessa mer än hittills komma att uppmärksammas i undervisnings- och upplysningsverksamheten på landsbygden.

Undersökningen har planerats efter samråd med socialstyrelsen, egnahemsstyrelsen, Lantbruksförbundets byggnadsförening, representanter för den bostadsutredning som utförts inom Svenska arkitekters riksförbund och Svenska slöjdföreningen, Hyresgästernas riksförbund, Hemmens forskningsinstitut, inspektrisen för lanthushållsskolorna, olika hemkonsulenter, lanthushållslärarinnor m. fl. Vidare har kommittén samrått med professor Sigurd Erixon vid Nordiska museets institut för folklivsforskning för att genom denna institution få uppgifter rörande äldre bostadsvanor inom olika landsdelar.

Forskningskommittén har beräknat kostnaderna för ifrågakvarande undersökningar sålunda.

Utredning rörande äldre bostadsvanor, verkställd i samarbete med Nordiska museets institut för folklivsforskning.....	kronor	2 500
Fotografering av bostäder och möbler	»	5 000
Resekostnader	»	15 000
Tryckningskostnader	»	15 000
Portokostnader	»	1 500
Extra arbetskraft för undersökningens genomförande under loppet av ett år	»	10 000
Rithjälp	»	6 000
Oförutsedda utgifter	»	5 000
Summa kronor		60 000.

Egnahemsstyrelsen, som tillstyrkt forskningskommitténs framställning, har framhållit, att betydelsen av den ifrågasatta undersökningen sedan länge stått klar för styrelsen. Styrelsen hade sålunda övervägt att själv taga initiativet till dylika undersökningar. I sådant syfte hade överläggningar förts med representanter för den bostadsutredning, som igångsatts i samarbete mellan Svenska arkitekters riksförbund och Svenska slöjdföreningen och som i första hand tagit sikte på städernas och tätorternas bostadsförhållanden. Man hade därvid kommit att räkna med som en tänkbar utväg, att nyssnämnda bostadsutredning skulle kunna upptaga också landsbygdsfrågorna på sitt program; detta dock först sedan materialet från tätortsundersökningarna hunnit i huvudsak bearbetas och metodiken på tillfredsställande sätt utbildats. Styrelsen har vidare anført.

Militärinkallelser och andra mellankommande omständigheter ha emellertid så avsevärt fördröjt bostadsutredningens arbete, att resultaten först under föregående år kunnat överblickas. Härtill kommer att flertalet av utredningens arbetskrafter allt mera tagits i anspråk för andra uppgifter. Det har därför sedan någon tid stått klart för egnahemsstyrelsen, att det vore nödvändigt att finna något annat lämpligt organ för bostadsvaneundersökningarnas genomförande. Ehuru frågan icke läser tillhöra de arbetsuppgifter, som i första hand böra åvila forskningskommittén, synes kommitténs omhändertagande av densamma i nuvarande läge utgöra en tillfredsställande lösning. Såsom förarbetena bedrivits av kommittén ha också garantier skapats för utnyttjande av de erfarenheter, som hopbragts av förenämnda bostadsutredning.

Med hänsyn till de betydelsefulla resultat, som kunde väntas av en bostadsvaneundersökning på landsbygden, har egnahemsstyrelsen förklarat sig vara beredd att i mån av tillgång på arbetskrafter bistå forskningskommittén med bland annat vissa uppmätningar. Styrelsen har också räknat med att kunna i nära kontakt med kommittén få följa utredningsarbetets bedrivande. Vad kostnaderna beträffade, torde dessa, enligt vad egnahemsstyrelsen uttalat, för närvarande icke kunna beräknas med större noggrannhet än vad som från kommitténs sida skett. Måhända borde man dock försiktigtvis vara beredd på något ytterligare medelsbehov i ett senare skede av undersökningarna.

Lantbruksstyrelsen har framhållit, att bostadsfrågan för närvarande vore ett av jordbrukets viktigaste problem. Det syntes därför styrelsen synner-

ligen angeläget, att åtgärder vidtoges för åstadkommande av en förbättring å detta tidigare i hög grad eftersatta område. Under förutsättning att de föreslagna undersökningarna komme att bedrivas och planeras under hänsynstagande till vissa av styrelsen angivna riktlinjer har styrelsen förklarat sig icke ha något att erinra mot att medel nu anvisades för ändamålet. Härutinnan har styrelsen yttrat följande.

Undersökningar rörande landsbygdens bostadsförhållanden ha tidigare förekommit vid olika tillfällen. Den senaste större undersökningen på området utfördes sålunda av statistiska centralbyrån i samband med den partiella folkräkningen år 1936 och avsåg bostadsförhållandena inom 100 representativt utvalda landskommuner, i vilka mer än hälften av folkmängden hade sin utkomst av jordbruk eller dess binärningar. Resultatet av undersökningen, som sammanlagt omfattade omkring 32 000 lägenheter, har publicerats såsom del III av redogörelsen för den särskilda folkräkningen 1935/36.

De förändringar, som ägt rum med avseende å bostadsförhållandena på landsbygden under den senaste tioårsperioden äro ingalunda obetydliga, men utvecklingen på ifrågavarande område torde dock i icke ringa grad ha hållits tillbaka av de under senare år rådande förhållandena. Liksom man vid nyssnämnda undersökning till viss del valde kommuner, vilkas bostadsförhållanden tidigare varit föremål för undersökning, torde det enligt lantbruksstyrelsens mening kunna ifrågasättas, huruvida icke en kommande undersökning rörande landsbygdens bostadsförhållanden i viss utsträckning bör omfatta tidigare undersökta kommuner, varigenom ökade möjligheter skulle vinnas till direkta ingående jämförelser rörande utvecklingen på berörda område under den mellanliggande tidsperioden.

Statens forskningskommittés för lantmannabyggnader hittillsvarande arbetsuppgifter ha främst utgjorts av spörsmål rörande det rationella utformandet av jordbrukets ekonomibyggnader. På detta område vänta fortfarande många angelägna problem på att upptagas till behandling. Kommitténs huvudsakliga verksamhet torde därför även framdeles i första hand böra ägnas dessa spörsmål. Först i den mån kommittén utan att eftersätta sitt tidigare verksamhetsfält är i tillfälle att på sitt program upptaga nya arbetsuppgifter, torde en undersökning av förut ifrågasatt slag nu böra komma till utförande genom kommitténs försorg.

För att en undersökning av förevarande art skall giva avsett resultat och sålunda lämna en värdefull vägledning vid det framtida arbetet för åstadkommande av bättre bostadsförhållanden å landsbygden är det en oeftergivlig fordran att undersökningen i alla avseenden planlägges med vederbörlig omtanke. Kommitténs framställning lämnar emellertid icke möjlighet till ett mera ingående bedömande i berörda avseende.

Kommittén synes ha för avsikt att till viss del genomföra den planerade undersökningen med hjälp av personer, som ha att göra med undervisning och upplysning i till lanthemmet hörande frågor, bland annat hemkonsulenter. Det torde emellertid kunna ifrågasättas om dessa i hushållningssällskapens upplysningsverksamhet synnerligen hårt engagerade befattningshavare ha möjlighet att i större omfattning delta i det för den planerade undersökningen erforderliga fältarbetet.

För utförandet av uppmättningsritningar, fotografering och andra med undersökningen förenade uppgifter av teknisk natur har kommittén avsett att anlita personal från egnahemsstyrelsens byggnadskontor och Lantbruksförbundets byggnadsförening. Nämnda båda organ verkställa emellertid också projekteringen av det stora antal förbättringsföretag avseende jordbrukets ekonomibyggnader, vilka för närvarande planläggas i avsikt att bereda ar-

betstillfällena inom jordbrukets område vid en eventuell arbetslöshetskris. Antalet dylika beredskapsföretag är så betydande, att det hittills erbjudit betydande svårigheter för de båda nämnda organen att medhindra förutberörda planläggningsarbeten. Hitintills har som följd härav planläggningen av beredskapsföretag, avseende ekonomibyggnader, kunnat fortgå endast i väsentligt långsammare takt än beträffande övriga slag av förbättringsföretag. Då det synes angeläget, att detta planläggningsarbete i vad avser ekonomibyggnader icke ytterligare försenas, synes det icke lämpligt att taga den därmed sysselsatta personalen i anspråk för den nu planerade undersökningen i den mån ej det härmed förenade arbetet utan olägenhet kan komma till utförande i samband med lösandet av andra uppgifter.

Kostnaderna för den planerade undersökningen har kommittén beräknat till sammanlagt 60 000 kronor. Med hänsyn till de i ärendet lämnade knapphändiga uppgifterna rörande undersökningens utförande ävensom den summariska beräkningen av kostnaderna för densamma, låter det sig icke göra att ingå på ett närmare bedömande av skäligheten av sagda belopp.

Innan en undersökning av det slag kommittén nu ifrågasatt kommer till utförande, torde det vara nödvändigt, att därvid föreliggande undersökningsavgift ävensom planen för undersökningens genomförande och kostnaderna härför göras till föremål för ingående överväganden. Samtidigt torde jämväl undersökningens uppläggning ur statistisk synpunkt böra ägnas uppmärksamhet.

Departements-
chefen.

Såsom statens forskningskommitté för lantmannabyggnader framhållit torde man under de närmaste åren kunna emotse en omfattande bygnadsverksamhet i fråga om bostäder på landsbygden. Med hänsyn härtill är det av vikt att åtgärder vidtagas för att detta bostadsbyggande i möjligaste mån kommer att planeras på mest ändamålsenliga sätt. Härför torde emellertid erfordras mera ingående kännedom om bostadsvanorna på landsbygden. En nödvändig förutsättning för att åstadkomma en i hög grad önskvärd rationalisering av det husliga arbetet i lantbrukar- och lantarbetarhemmen är också att vid planeringen av bostäderna hänsyn tas till de speciella, för landsbygden rådande förhållandena. På grund härav anser jag mig böra tillstyrka, att undersökningar för det av forskningskommittén angivna ändamålet nu må igångsättas. Undersökningarna torde i huvudsak böra bedrivas i enlighet med de av kommittén angivna riktlinjerna. För undersökningarnas genomförande erforderligt belopp, som i enlighet med kommitténs beräkningar kan angivas till 60 000 kronor, synes böra äskas av riksdagen i form av ett särskilt reservationsanslag under nionde huvudtiteln å riksstaten för budgetåret 1945/46. Anslaget torde böra benämnas Bostadsvaneundersökning på landsbygden. Därest riksdagen icke har något att erinra mot vad jag sålunda föreslagit, torde det sedermera få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser för anslagets användning.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Bostadsvaneundersökning på landsbygden* å riksstaten för budgetåret 1945/46 under nionde huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 60 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall och förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Per Eldin.